

kā nākotnē attīstīsies elektroniskās grāmatas. Projekta ietvaros bērni gida pavadībā apmeklēs arī bibliotēkas.

Projekta gaitā iecerēts sagatavot izdevumu "Volumina: Eiropas grāmatas izcelsme, attīstība un nākotne" — izstādes katalogu (iespiestā veidā, kompaktdiska formātā un pieejamu tiešsaistē) Eiropas bērniem ar mērķi veicināt grāmatniecības vēstures iepazīšanu, lasītprasmi, kā arī attīstīt publiskās bibliotēkas izmantošanas iemaņas. Katalogi tiks izdoti 7 valodās — itāļu, angļu, franču, holandiešu, spāņu, portugāļu, un arī latviešu. Tie iepazīstinās ar dažādiem grāmatas tapšanas posmiem no pašiem pirmsākumiem, sākot ar papīra izgatavošanu līdz modernajai grāmatai un tās izplatīšanai internetā. Daļa no izdevuma būs veltīta bērnu grāmatu vēsturei. Tā kā galvenais adresāts ir bērni, izdevumam būs spilgtas krāsas vāki, krāsainas ilustrācijas un īpaša didaktiska pieeja — atveidīgām tēmām tiks piedāvāti daudzveidīgi praktiskie vingrinājumi, paredzētas izglītojošas virtuālās spēles. Tiešsaistes katalogs būs interaktīvs, vienkārši izmantojams un ļaus jaunajam interneta lietotājam virtuālā veidā apmeklēt izstādes zāles.

Projekta ietvaros plānots izveidot grāmatniecības un lasīšanas vēsturei veltītu portālu, kas nodrošinās projekta visplašāko pieejamību ne tikai Eiropā, bet visā pasaulē. Bērni (vecumā aptuveni no 6-14 gadiem) tie varēs iegūt bagātīgu uzziņu informāciju par visdažādākajiem grāmatniecības jautājumiem, tiks veidots bērniem paredzēts daudzvalodu glosārijs, būs pieejams interneta meklētājs un saites uz interesantām grāmatām un lasīšanai veltītām tīmekļa lapām. Projekta dalībniekiem portāls kalpos kā kopīgā darba lauks — te tiks dokumentēta tā norise, publicēts aktivitāšu kalendārs, izvietota izstādes tiešsaistes kataloga versija, veidota datu bāze, kurā tiks apkopota veiksmīgākā Eiropas pieredze grāmatniecības vēstures un lasīšanas popularizēšanas jomā, piedāvāti informācijas un uzziņu pakalpojumi profesionālai apmācībai un projektu veidošanai. Domājams, portāls kļūs arī par efektīvu saziņas un sadarbības līdzekli, jo piedāvās saites uz projektā iesaistīto organizāciju, kā arī citu sadarbības partneru mājas lapām, kā arī sniegs citas modernas kontaktu iespējas — domubiedrus varēs meklēt, piemēram, diskusiju lapās vai, izmantojot informatīvo ziņojumu dēli.

Daudzi projekta pasākumi saistās ar bibliotēkārū un citu projektā iesaistīto kultūras darbinieku profesionālās pilnveides nepieciešamību. Tādēļ liela uzmanība tiks veltīta informācijas un pieredzes apmaiņai — tiks organizēti semināri, notiks izglītojoši mācību apmaiņas braucieni, lai iepazītu citvalstu kultūras mantojumu, didaktisko pieredzi, bērnu lasīšanas veicināšanas politiku, u.c. Paredzēts ievadkurss "Mūsdienu bērnu lasīšanas motivēšana: sākot no interešu izpētes līdz jaunākajām stratēģijām lasīšanas veicināšanā".

Projekta nobeigumā iecerēts rīkot starptautisku sanāksmi par tēmu: "Eiropas grāmatas mūsdienu bērniem", lai novērtētu projekta rezultātus un izvērtētu iespējas turpināt aizsākto darbu, pārvēršot portālu "Eu-books" par pastāvīgu saskarsmes un viedokļu apmaiņas vietu, kas turpinātu un paplašinātu sadarbību šīs jomas speciālistu vidū Eiropas mērogā.

Vēlēsim radošu izdošanos LNB Bērnu literatūras centra darbiniekiem, ņemsim no viņiem piemēru, sniegsim atbalstu un visi kopā turēsim ikšķus!

Projekta norise tiks atspoguļota arī žurnāla "Bibliotēku Pasaule" slējās — bagātināsim savu profesionālo pieredzi un dalīsimies vērtīgās idejās.

(Informāciju sagatavoja Marlēna Petriņa)

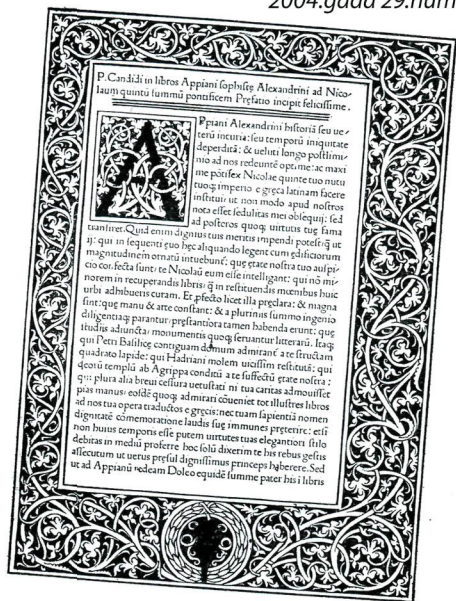
Aija Taimiņa

Memoriae et amoris causa scribebat...:

(pieminā un mīlestībā rakstījis...)

Piemīņas albumi jeb Album Amicorum: rokrakstu kultūrvēsturisku studiju aspekti

turpinājums (sākums sk. "Bibliotēku Pasaules" 2004.gada 29.numurā)

Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas (LAB) Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas fondos glabājas 28 piemiņas albumi, kas savulaik (17-19.gs.) piederējuši Vidzemes un Kurzemes vācbaltu iedzīvotājiem: muīžniekiem, garīdzniekiem, juristiem, dabaszinātniekiem, aptiekāriem, militārpersonām, studentiem, māksliniekiem, skolotājiem, skolniecēm un tirgotāju kundzēm. Autogrāfu kolekcijas rodams atsevišķas lapas ar ievērojamo pedagogu, literātu, teologu un ārstu ierakstiem (kopumā 109) no kādreiz iekārtotu, bet jau 19.gadsimta vidū izjauktu citzemju īpašnieku albumiem.

Albumu kolekcija veidota un glabājusies Rīgas pilsētas

bibliotēkā (RPB) 19.gs. beigās - 20.gs. 30.gados, pateicoties RPB direktora, vēsturnieka un senatnes pētnieka Nikolaja Buša (*Nicolaus Busch*, 1864-1933) darbībai. Diemžēl, lielākoties trūkst pilnīgu ziņu par daudz tās vienību izcelsmi. Atsevišķas publikācijas un provenences (*pro + venire* (no latīņu val.) — izcelsmi, piederību raksturojošs) ieraksti albumos ļauj secināt, ka albumi gan pirkti (1885, Nr.1), gan dāvināti (1905, Nr. 2).

Piemīņas albumi savulaik tika rūpīgi glabāti vai ikkatrā vācbaltu ģimenē. Par to liecina publikācijas periodikā, Rīgas Vēstures un senatnes pētītāju biedrības un Kurzemes literatūras un mākslas biedrības ģenealoģijas sekcijas sēžu protokoli, kultūrvēsturisku izstāžu katalogi¹. Latvijas Valsts vēstures arhīva (LVVA) fondu apraksti vēsta par kādreiz glabātajiem, bet padomju okupācijas gados no arhīva fondiem izņemtajiem vācbaltu piemiņas albumiem.

Būtu mērķtiecīgi sniegt ieskatu agrākās publikācijās, lai apzinātu albumu izpētes tradīcijas Latvijā un precizētu LAB piemiņas albumu kolekcijas vērtību.

Vācbaltu pētnieku interesi piemiņas albumi piesaistīja drīz vien pēc tam, kad "studentgrāmatu" un "draudzības pieminekļu" tradīcija bija kļuvusi par vēsturi. "Kurš gan nebūtu vismaz reizi sava garā mūža gaitā turējies rokās vecu godājama piemiņas albumu no pagājušā gadsimta 70.gadiem? Un kurš gan to nebūtu ņēmis rokās ar īpašu bijību?"² norādīja Igaunijas mācītājs un iknedēļas izdevuma *Das Inland* redaktors K.E.A.Kerbers (*Körber*, 1802-1883), kurš 1860.gadā viens no pirmajiem³ izvērsti un emocionāli rakstījis par senajiem albumiem. Turpmākie informatīvie ziņojumi un plašākie pētījumi par atsevišķiem albumiem, kuru autori augstu vērtējuši aprakstāmo albumu kultūrvēsturisko nozīmi, saistāmi ar divu organizāciju — Kurzemes Literatūras un mākslas biedrības Jelgavā un Rīgas Vēstures un senatnes pētītāju biedrības darbību. Abu zinātnisko biedrību kolekcijās glabājas albumi (1873. gadā Kurzemes provinces muzeja krājumā bija 12 piemiņas albumi⁴), par tiem abu biedrību sēdēs tika lasīti ziņojumi un referāti.

Izvērtējot publikāciju hronoloģiju, jāsecina, ka albumu izpēti būtiski stimulēja lielas kultūrvēsturiskās izstādes, kuru ekspozīcijas pirmoreiz atklātībā līdzās citiem dokumentiem un senlietām tika parādīti arī piemiņas albumi. Tos vēlāk ietvēra izstāžu katalogos. Rīgas kultūrvēsturiskajā izstādē (1883), kuras nolūks bija "(...) veicināt un paplašināt mūsu pagātnes vēstures izpēti jebkurā iespējamā veidā", tika izstādīti 13.-19.gadsimta dokumenti, manuskripti, grāmatas, gravīras, portreti, monētas, sudrablietas, brīvmūrnieku antikvitātes — kopumā ap 2500 eksponātu. Iespēstais katalogs uzrādā arī divdesmit 17.-19.gadsimta albumus no sešu dzimtu privātkolekcijām un Vēstures un senatnes pētītāju biedrības krājumiem ar ievērojamu literātu autogrāfiem un izcilu mākslinieku zīmējumiem. Tie piederējuši pazīstamiem Rīgas, Vidzemes un Kurzemes garīdzniekiem, tirgotājiem, pedagogiem, savulaik Eiropas universitāšu studentiem, piemēram, K.Dreilingam (*Dreiling*), B.Depkinam (*Depkin*), N.Skodeiskim (*Skodeisky*), A.Proismanim (*Preussmann*), G.Bergmannim (*Bergmann*). Kurzemes kultūrvēsturiskās izstādes katalogā (1886) uzskaitīti 13 albumi no Kurzemes Provinces muzeja kolekcijas. 1903.gadā Heraldikas izstādē Jelgavā tikuši eksponēti 30 piemiņas albumi, no tiem lielākā daļa (11) — no Kurzemes Provinces muzeja kolekcijas. Toreiz arī Ludviga Rozentāla antikvariāts

no Minhenes izstādīja atsevišķas vērtīgas 16. un 18.gs. piemiņas albumu lapas ar vācbaltu dzimtu ģerboņu zīmējumiem. Šo izstāžu iespaidoti, albumu izpēti pievērsušies izcilie vācbaltu vēsturnieki L.Arbusovs (*Arbusow*) sen., A.V.Buholcs (*Buchholtz*), V.Neimanis (*Neumann*), O.Klemens (*Clemen*).

Pelnīti visvairāk ticis aprakstīts un apbrīnīts Kurzemes hercoga Pētera Birona galma maršala Heinriha Ofenberga (*Offenberg*, 1752-1827)

albums. Kurzemes literatūras un mākslas biedrības bibliotekārs un gleznotājs Jūlijs Dēriņgs (*Döring*) atkārtoti (1872. un 1887.gadā) aprakstīja tolaik Kurzemes provinces muzeja jauniegūto albumu, augstu novērtējot 78 H.Ofenbergam vēltos slaveni un mazāk zināmu vācu (tostarp arī A.Kaufmanes (*Kauffmann*), A.Grafa (*Graff*), D.Hodovecka (*Chodowiecki*), J.R.Fisli (*Füßli*), V.Šadova (*Schadow*)), itāļu, franču mākslinieku akvareļus, skices un zīmējumus⁵. Tos cildināja arī arhitekts, mākslas vēsturnieks Vilhelms Neimanis⁶, kas 1907.gadā laikraksta Rīgaer Tageblatt mākslas pielikumā trīs turpinājumos rakstījis gan par jau pieminētā H.Ofenberga, gan Rīgas aptiekāra un kolekcionāra J.J.Fosa (*Voss*, 1736-1794)⁷ un mācītāja Liborija Bergmaņa (1754-1823) krāšņajiem piemiņas albumiem. Viens no retajiem Kurzemes vēstures rokraksta pieminekļu publicējumiem in *faximile* ir H.Ofenberga piemiņas albums, ko lieliskā kvalitātē (gan atlasot 76 interesantākos attēlus un ierakstus) uz rokas lējuma papīra pagatavoja Leipcijas izdevniecība *Insel — Verlag* 1919.gadā⁸.

Gan lakoniskie izstāžu katalogu apraksti, gan izvērstākas publikācijas apstiprina, ka vidzemnieku un kurzemnieku piemiņas albumi greznībā un daudzveidībā neatpaliek no citzemju kolekcijās atrodamajiem. Piemēram, Dāvida Krīgera albumam (iekārtots 1592. - 1598.gadā) ticis izmantots īpaša piemiņas albumu epigrammu un sentenču izdevums ar iespīestām ģerboņu kartušām: "*Flores Hesperidum (...) Stamm oder Gesellenbuch. Mit viel schönen Sprüchen, auch allerley offnen und Bürgerlichen Schildten vnd Helmen. Allen Studente, vnd sonst guten gesellen so entweder jre Wapen Reimen oder Sprüch zur gedechtnus einander verlassen wöllen (...). — Frankfurt am M.: Georg Raben, 1574*"⁹. Kādā privātkolekcijā saglabājusies viena lapa no Kurzemes hercoga brāļadēla, arī Gotharda Ketlera, albuma ar 1580. gadā zīmētu viņa ģerboni¹⁰. No Nirnbergas nākušās ceļotāja Hieronima Rēršeita albumā (*Röhrscheidt*, †1605.g. Prāgā)¹¹ atrodami ģerboņu attēli un divi reti Rīgā 1600.gadā darināti apģērbi zīmējumi (*Kostümbilder*): ligava no Rīgas Livonijā (*Sponsa Rigae Livonorum*) un latviešu zemnieku meitene no Kurzemes¹². Jelgavas un Bauskas mācītāja Joahima Arnoldi (*Joachim Arnoldi*, 1641.g. †Bauskā) albumā¹³ ir 112 ieraksti, kas bagātina N.Reisnera izdevumu Emblemata (*Frankfurt am M.*, 1581) un G.L.Frobēna apgādībā iznākušās *Alberti Dureri (...)* *Icones sacrae* (*Frankfurt am M.*, 1604) politipāžas gravīru lapas. 17.gadsimta sākumā Engures (*Angerburg*) medijumu un ieroču pārzinim Kasparam Pekelam (*Caspar von Pöckel*, 1589-?) piederējis albums ar "daudziem ģerboņu un medību skatu zīmējumiem"¹⁴. 18.gadsimta beigu albumos atrodamas pat uz pergamenta zīmētas miniatūras no Jēnas studentu dzīves¹⁵. Katalogu ieraksti ļauj secināt, ka visiecinātākais Livonijas albumu greznajums bija ģerboņu zīmējums, jo albumi ar "daudziem skaisti zīmētiem ģerboņiem", "ģerboņiem fantastiskās krāsās" uzskaitīti gan

Kurzemes kultūrvēsturiskās izstādes (1886) katalogā¹⁶, gan Jelgavas Heraldiskās izstādes (1903) katalogā¹⁷. Jāpiebilst, ka 2003.gadā Rundāles pils muzejā heraldikas vēsturei veltītā izstādē tika eksponēti arī vairāki 16.-17. gs. piemiņas albumi ar ģerboņu zīmējumiem¹⁸. Katalogos ietvertas skopas ziņas arī par albumu iesējumiem, piemēram “ādas ar zelta iespiedumu un ornamentētu zelta griezumū”, “cūkādas iespiedumu”, rotātu marokenādu. Memuāros un atmiņu stāstos ir liecības par grezniem albumiem ar daudziem siluētportretiem. Liborija Bergmaņa krāšņi ilustrētajā albumā, kas veidots laikā no 1774. līdz 1795.gadam, ir daudz portretu, anakreontiskas¹⁹ dzīves atribūtu tēlojumu (apgāzts vīna kauss, dzeju grāmata ar spalvu, ēzeļa galva, kurai mute pilna ar vīnogām), zīmējums redzami milas pāri, trīs gleznojošas dāmas augstās pūderētās parūkās, spārnots eņģelis, kas atspiedies pret kolonnu, aplūko medaljonu ar siluētportretu²⁰. Publicista, Vidzemes vēstures analītiķa Jūlija Ekarta vectēvam piederējis “brūns, ādā iesiets albums, kura nodzeltējušās lapas greznoja veco brāļu — amicistu (Jēna universitātes studentu korporācijas *Amicisten* biedri — A.T.) melni izgriezti siluēti kopā ar Šillera vārsēm un izgrieztiem parakstiem. Zem daudziem no tiem bija piezīmēti krusti ar nāves datumu”²¹.

Vācbaltu autoru publikācijas sniedz ieskatu arī citu lielu bibliotēku kolekcijās, kur bijuši atrodami vidzemnieku un kurzemnieku albumi. Pirms II Pasaules kara ievērojama, ar Baltijas vēsturi saistāmu piemiņas albumu kolekcija bija Kēnigsbergas pilsētas bibliotēkā²². Pēterburgā glabājies Kurzemes hercoga Vilhelma (1574-1640) albums²³.

Rīgas pilsētas bibliotēkas direktors vēsturnieks Nikolajs Bušs 1901.gadā vēsta par atklājumu: līdz šim nezināmu un nepublicētu J.G.Herdera 1781.gadā sacerētā dzejoļa autogrāfu, kas ierakstīts rīdzinieka J.G.Gērikes albumā. Tajā atrodami arī J.V.Gētes un Kr.M.Vilanda veltījumi teoloģijas studentam J.G.Gērikem, kas grūtsirdības brīdī darijis sev galu, metoties upē. Albums atradies Rīgas Melngalvis eltermaņa G.Ā.Holanderā īpašumā²⁴. Atsevišķi albumi izmantoti analītiskiem Bruiningu, Švarcu, Dreilingu, kā arī Ekartu dzimtu vēstures pētījumiem. Nieliela piezīme 1892. gada 13.maijā avīzē “*Rigische Stadtblätter*” vēsta arī par, domājams, senāko zināmo latviešu tautības īpašnieka albumu — Rīgas mastu šķirotajam Miķelim Grindelim piederējušo piemiņas albumu²⁵.

Fundamentālajā Livonijas vēstures avotu un literatūras rādītājā *Monumenta Livoniae historica* jeb “Vinkelnmaņa rādītājā” sadaļā par personu un ģimeņu vēsturi kā avoti uzrādīti vairāki Kurzemes Provincnes muzeja albumi (atsevišķi eksemplāri tagad glabājas Latvijas Valsts vēstures arhīvā) un dažas atbilstošas publikācijas²⁶.

Tomēr lielākā daļa publikāciju ir informatīva rakstura, jo ietver ziņas par albumu saturu un personu aptvērumu, un īsumā uzskaita ievērojamāko ierakstu autorus un albumu īpašnieka dzīves gaitas, kā arī apmeklētās vietas. Daļa fikssē kādu greznojošu elementu (attēlu, ģerboņu zīmējumu) aprakstītajā rokkrastā. Visumā autori aprobežojušies ar kuriozu vai dziļdomīgu ierakstu citēšanu.

Pēckara gados albumu pētniecībai pievērsies vācbaltu izcelsmes vēsturnieks Vello Helks (*Helk*) Dānijā. Viņš citējis un aprakstījis 15 senus albumu veltījumus latviešu valodā, no kuriem pašu vecāko Johana Strika (*Stryck*) albumā Vroclavā (*Bresslau*) 1617.gadā ierakstījis Hanss fon Fiks (*Hans von Vick*). Tas ir sakāmvārds “Kas māc, tam nāk”. Albums glabājas Minhenē Bavārijas Zemes bibliotēkā²⁷. Šis ieraksts ir nozīmīgs tāpēc, ka tiek uzskatīts par vienu no visvecākajiem latviešu

sakāmvārdu pierakstiem. Valodnieks K.Draviņš atzīst, ka “Publicētos albumu ierakstus pārlūkojot, jākonstatē, ka tie paplašina mūsu ieskatu kādā maz pazīstamā laukā — Latvijas tā laika vācu tautības iedzīvotāju latviešu valodas prašanā un, kas vēl svarīgāk, katreizējās dominējošās latviešu ortogrāfijas paziņā”²⁸. Tiesa gan, albuma ieraksts ne vienmēr neapstrīdamā liecina par plašām un dziļām svevalodu zināšanām — citiem nesaprotamā valodā rakstītais teikums vai pantiņš drīzāk apliecina vēlmi lepoties ar ko eksotisku. Tiklīdz tā varēja būt rinda turku vai arābu valodā (H.Brīninga albumā ABL R), vai kā šajā gadījumā — latviešu valodā. Vello Helks Saksisjas Zemes bibliotēkā Drēzdenē uzgājis, bet K. Draviņš un Aleksejs Apinis analizējis Rīgas liceja subrektora Johana Kristofa Broces drauga Johana Konrāda Arnolda albumā atrodamu saturiski būtisku veltījumu ar zīmējumu un tajā “ieslēptu” brīvdomīgu dzejoli latviešu valodā “Nabags vidzemnieks” 1777. gadā²⁹.

Kaut publicēti daudzi ziņojumi par atsevišķiem albumiem un to īpašniekiem, joprojām nav apkopojūši un izvērstu analītisku pētījumu par piemiņas albumu tradīciju Latvijā.

LAB piemiņas albumu kolekcija šajā kontekstā jāuzlūko par tipisku piemiņas albumu paraugeksemplāru krājumu, kurā atradīsim raksturīgus rokkrastu albumu tipus:

senāko 17.gadsimta sākuma studenta *album amicorum*, kurā iekļauts emblemātisks gravīru izdevums un ģerboņu zīmējumi,

- konfesionāli un akadēmiski vienotu studentu kopības apliecinātāju albumu,
- romantisma laikmeta “draudzības pieminēkli”,
- pilsonisko aprindu dāmu bagāti ilustrētu un krāšņi iesietu albumu,
- muižnieka karavīra albumu,
- korporācijā vienotu buršu piemiņas grāmatu,
- mākslinieka ceļojuma skiču albumiņu,
- autogrāfu kolekcijas atrodamo 16.-19.gs. sākuma piemiņas albumu atsevišķās lapas.

LAB piemiņas albumu kolekcijā konstatēti ~ 1000 ierakstu autoru četrus gadsimtu garumā (viņu vidū — liels skaits izcilu personību), tie veikti 28 personām piederējušos albumos.

19.gs. vidū Rīgas pilsētas bibliotēka Vācijā iepirka autogrāfu kolekciju, un arī tur ir atrodamas atsevišķas piemiņas albumu lapas. Senākais ieraksts tapis Padujē 1563.gadā uz kādas iespīestas dzeju grāmatas lapas, bet no šā, nezināmam vācu studentam piederējušā albuma saglabājusies tikai viena lapa. LAB autogrāfu kolekcijā atrodami seši 16.gs. rakstīti piemiņas albumu veltījumi uz atsevišķām lapām. Senākais albums, kas saglabājies gandrīz pilnībā, ir 1625.gadā iedibinātais medicīnas studenta (vēlāk Kēnigsbergas ārsta) rīdzinieka Retgera Hemsinga (1604-1643) albums ar zīmētiem ģerboņiem un iestarpināmām gravīrām. 17.gs. izskaņā (no 1693.g.) savu albumu ierakstiem sniedza teoloģijas students no Narvas Heinrihs Brīnings ((1675-1763), pirmais Vidzemes ģenerālsuperintendents).

Ilustrāciju tematiskais loks visai plašs, un tas vien apliecina albumu kultūrvēsturisko nozīmi: ģerboņi, alegoriski antīku un kristīgu motīvu zīmējumi, rozes un neaizmirstules, ideālainavas, žanra ainas, studentu dzīves skati, siluēti, arī matu rotājumi, izšuvumi.

Albumu īpašnieki izmantojuši iecienītās gravētās albumu greznumlapas. Emblemātiski izdevumi (emblēmu un simbolu grāmatas ar gravīrām un pievienotām atbilstošām sentencēm, parasti latīņu valodā) un veltījuma grafika

šajos albumos liecina, ka Rīgas grāmatirtgotāji apzinājās pieprasījumu, tādēļ piedāvāja arī Frankfurtē, Getingenē un Berlīnē darinātās lapas. Vērtīgākas emblemātiskais izdevums, kas nepilnā veidā Latvijā saglabājis vienīgi R.Hemsinga albumā, ir 45 (no 52) D.Meisnera grafikas lapas (no krājuma *Thesaurus philo — politicus* 1.sējuma 1.daļas (Frankfurte pie Mainas, 1623; 2.izd.: 1624; 3.izd.: 1625, latīņu val.) gravīru lapām ar pilsētu prospektiem. Salīdzinot pētījumu rezultātā tagad iespējams precīzi datēt pazīstamo un daudzkārt reproducēto D.Meisnera Rīgas prospektu ar nēra figūru priekšplānā *Riga in Lieflandt* (literatūrā bieži minētais datējums ir aptuveni un neprecīzs, proti: 1624.-1626.g. vai pat 16./17.gs.)³⁰.

Pārskatot V.Brednīha publicēto Getingenes albumu greznumlapu katalogu, jāsecina, ka LAB kolekcijā saglabājušies divi šajā katalogā neuzskaitīti Getingenes vēltijuma grafikas paraugi.

LAB kolekcijā pārstāvēti iesējumi ar raksturīgām baroka, rokoko, klasicisma, ampīra un historisma stila iezīmēm; albumi-somas, futrāļi, futrāļi-kārbiņas, gatavoti no dažādām smalkādām, ar gaurīgi darinātām marmorētā un raibpapīra lapām. Autogrāfu kolekcijā glabājas 17.gadsimta albuma lapa — vērtīgā un reti sastopamā turku jeb siluētpapīra paraugs.

Protams, katra piemiņas albuma izpēte paplašina informāciju par īpašnieka dzīves gaitām, dodot iespēju precīzēt pat enciklopēdijās fiksētus un vispārizināmus faktus. Pamatojoties uz ierakstiem latviešu izcelsmes ķīmiķa, farmaceita D.H.Grīndeļa albumā, bija iespējams precīzēt gadu, kurā viņš uzsācis savas studijas Jēnā. Daudzos publicētajos darbos un enciklopēdijās nosauktus 1795.gads (DBBL, 260; *Recke/Napiersky* 1, 102 u.c.). Savukārt Grīndeļa albumā atrodami 1796.gadā — no janvāra līdz jūlijam — Rīgā rakstīti vēltijumi atvadu noskaņā, bet pirmie saglabājušies ieraksti Jēnā datēti 1797.gada 8.maijā. Arī ieraksts no Jēnas universitātes matriculas rokraksta apstiprina, ka D.H.Grīndelis šajā augstskolā studijas sācis 1796.gada 26.septembrī. Albumu ierakstos atklājas personisko attiecību loki un kontakti, kas var izskaidrot kādus biogrāfiskus pārvērsienus.

Ieraksti liecina arī par dzejas un prozas popularitāti un izplatību, iecienītākajām tēmām, lasītāju gauri, tos var izmantot frazeoloģijas un ortogrāfijas īpatnību izpēti. Visbiežāk jaunākā posma albumos citēts Fr.Šillers (16 ierakstos) un J.V.Gēte (8 ierakstos), senākajos ierakstos vienlīdz bieži citēta Vecā Derība (9 ierakstos) un romiešu filozofs Seneka (9 ierakstos). Horācija vārsmas bija iecienījuši gan 17.gs. sākuma, gan 18.gs. beigu studenti (arī 9 ieraksti).

Domājams, ka Tartu Universitātes un studentu korporāciju vēstures izpēti varētu noderēt korporācijas "*Livonia Dorpati*" piederīgo studentu albumos bagātīgi atrodami studentu buršu folkloras paraugi, nolasīto referātu tekstu atstāsti un dzejojumi. Par Baltijas studentu sadzīvi Getingenā, Jēnā, Hallē un Tartu liecina *memorabilia* ieraksti.

LAB kolekcijā pārstāvēti 6 sieviešu albumi. Greznī un bagātīgi ilustrēti ir rīdzinieču: tirgotāju kundzū M.A.Nestoras (dzim. fon Galanderes) un A.K.Frejas (dzim. Zēvekes), Igaunijas muižnieces un vēlāk augsta virsnieka sievas H.Š.J. fon Veiruhas (dzim. fon Rozenas), skolotājas M.Engelhartas piemiņas albumi. Iespējams, ka tie ir vienīgās taustāmās vēstures liecības par šo sieviešu dzīves gaitām. Jāpiezīmē, ka sieviešu albumi vācību pētniekiem nav interesējuši, jo publikācijas tie nav pieminēti.

Piemiņas albumi pierāda, ka cilvēciskajiem kontaktiem

nav bijis būtisku teritoriālu, nacionālu, kārtu vai dzimumu ierobežojumu. Vēstures izpēti vienlīdz svarīgs varētu būt ievērojama universitātes profesora, pazīstama dzejnieka, augsta ierēdņa un jauna studenta, karavīra vai mājsaimnieces vēltijuma ieraksts.

Jūlija Ekarta (1836-1908) vēstītais liecina, ka varas pārstāvji piemiņas albumu neuzskatīja par nevainīgiem, romantisku ilgu un sentimentālu pārdzīvojumu caurstrāvotiem niekiem. Stāsts par studenta J.Morenšīlda likteni Pāvila I valdīšanas laikā ir dramatisks: ("...") beidzot [1789.gadā] studiju biedri sasniedza Palangu un bijušās Kurzemes hercogistes, tagad Krievijas valsts un zemes robežu, kur bija stingra muitas pārbaude. Tā vērsās īpaši pret "aizliegtajām grāmatām". Lojālajiem jaunekļiem tas, dabiski, nebija nācis prātā. Bet par kontrabandu varēja tikt uzskatīti arī akadēmiski piemiņas albumi, kas bija piebāzti (*gespickt*) ar citātiem no "Laupītājiem", "Dziesmu priekam"³¹ un izrakstiem no republikāniskās bēdu lugas "Fiesko". Klausot pieredzējušā važona padomam, mans vectēvs savu albumu paslēpa Jēnas vilnas tūka svārkū kabatā. Šī piesardzība nebija lieka; tas viņam kļuva skaidrs Rīgā, kad tam izstāstīja, kā vienam no viņa biedriem, uz Rēveli aizceļojušam fon Morenšīlda kungam nācās uz visiem laikiem šķirties no savas dzimtenes, ģimenes un biedriem, jo viņa albumā tika atrasta "aizliegta" Šillera dzejas rinda. Kāds neuzmanīgs draugs jaunajam Igaunijas studentam (kura siluētu ar pipi vectēvs man bieži tika rādījis, aprakstot to kā īpaši rāmu un jebkādi politikai tālu jaunekli) bija albumā ierakstījis vārdus "*Rettung von Tyrannenketten*" (tulks no vācu val.: glābšanās no tirāna važām). Tāpēc nelaimīgais piemiņas grāmatas īpašnieks tika kā zaldāts aizsūtīts uz Sibīriju! Dažus gadus vēlāk kā nevainīgi notiesātu to apzēloja, bet atpakaļceļ uz Eiropu tas bija saslimis, un tā viņa pašā plaukumā aizlūztajai dzīvei pienāca gals"³¹. Tomēr jādodomā, ka šis gadījums bija izņēmums.

Neapstrīdami, piemiņas albumi iekļaujas aizgājušo laikmetu ētisko un estētisko ideālu mozaikā. Tagad piemiņas albumi Latvijā atrodami daudzviet: gan Valsts Mākslas muzeja un Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja, gan Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Latvijas Valsts vēstures arhīva kolekcijās, gaididami savus pētniekus.

Noslēgumam — populārākās piemiņas albumu sakarā tapušais dzejojums, kas pieredz Gētes spalvai:

Bet pirms es projām aizdeju,
 Jums došu savu studentgrāmatu,
 Lai Jūs tur kaut ko ierakstāt.

J.V.Gēte. Fausts. 1.cēl., 2044. — 2046.r. Tulk. V.Bisenieks. Rīga, 1999./

Atsauces

¹ Rigasche kulturhistorische Ausstellung veranstaltet von der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands : Katalog. — Rīga, 1883. — S. 47 — 49; turpmāk Rigasche kulturhistorische Ausstellung 1883; Kurländische kulturhistorische Ausstellung zu Mitau : Katalog. — Mitau, 1886. — S. 25, 40 — 41; turpmāk: Kurländische Kulturhistorische Ausstellung 1886; Heraldische Ausstellung zu Mitau : Katalog. — Mitau, 1903. — S. 8 — 9, 12 — 16; turpmāk: Heraldische Ausstellung 1903.

² [Körber C.] r — r —. Ueber Stammbücher (Eingesandt) : [über Stmb. v. L. B. [Liberius Bergmann]] aus den Jh. 1774 — 1795] / [Körber C.] // Das Inland. — Nr. 10 (1860, 7/19. März), Sp. 201.

³ Agrāk (1811) kuriozo ziņu par divu filozofu — antagonistu polemiku kāda piemiņas albuma lapās pārbūvējis savā laikrakstā „Zeitung für Literatur und Kunst” G.Merkelis. Par Pēterburgā atrodamiem Kurzemes hercoga Viļhelma albuma ierakstiem sk. A.Sifnera (Schieffner) rakstu 1852.gadā.

⁴ Bluhm, S. 12.

⁵ Döring J. Offenbergs Album // Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus dem Jahre 1872. — Mitau, 1872. — S. 34 - 36; Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus dem Jahre 1887. — Mitau, 1888. — S. 14 - 23.

⁶ Neumann W. Albumblätter : [über Stmb. v. Heinrich v. Offenbergs, Apotheker Jakob Johann Voss (1736 — 1794) aus den Jh. 1786 — 1787] // Rigascher Tageblatt : Kunst — Beilage. — Nr. 14 (1907, 25. Juli), S. 53 - 56; Abb; Nr. 15 (1907, 10. August), S. 57 - 60; Abb; Nr. 16 (1907, 25. August), S. 61 - 62.

⁷ VMM (zim. inv. Nr. 2955 un 2956); 1907.g. atradušies jau muzejā, bet 19.g.s. 60.g. — vēl RPB; sk. arī Bēms 142, 146.

⁸ sk.: Offenbergs.

⁹ sk.: [Arbusow L.] —b—, Etwas aus alten Stammbücher : [über Stmb.d. David Krüger (1592 — 1598), Caspar Dreiling (1572 — 1631); Sebastian von Besser (1618 — 1658); Albert Konberger (1. H. d.17. Jh.), Godofredus Busch (2. H. d. 17. Jh.), Adrian Prussmann (1670 — 1701)] // Rigascher Almanach für J. 1891. — Riga, 1890, S. 26 — 44; Masing O. Das Stammbuch David Krügers (1592 — 1598) // Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands [f. d. J. 1909]. — Riga, 1910. — S. 54 — 65; Heraldische Ausstellung 1903, S. 14, Nr. 75 (Stamm— oder Gesellenbuch des David Krüger). Leonids Arbuzovs, rakstot par D.Krīgera piemiņas albumu ar albumu epigrammu izdevumu, piemēn, ka Rīgas Vēstures un senatnes pēdējā udbriedas kolekcijā atrodas slavenais J.Amana albumu un ģerboņu kokgriezuma gravīru izdevums: Amman J.Stam und Wapenbuch. — Frankfurt a. M. : S. Feyerabend, 1589.

¹⁰ sk.: Bericht über die 643. Sitzung am 1. September 1876 : [Bericht v. O. v. der Recke über Stammbuchblatt d. Gotthard Kettler aus den J. 1580] // Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus dem Jahre 1876. — Mitau, 1877. — S. 31.

¹¹ Albums veidots 1595. - 1606.gadā, agrāk atradies Kurzemes Provinces muzejā, tagad LVVA, 4038.f.)

¹² Die 611. Sitzung am 7. März : [Referat, gehalten v. K. Blum über Stmb. d. Hieronymus Röhrscheidt aus den Jh. 1595 — 1606] // Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus dem Jahre 1873. — Mitau, 1874. — S. 8 — 12; albums vairākkārt eksponēts, sk. Kurländische Kulturhistorische Ausstellung 1886, S. 41, Nr. 411, Heraldische Ausstellung 1903, S. 15, Nr. 80, izstāde "Heraldika Latvijā no 13. līdz 21. gadsimtam" (RPM, 2003). Jelgavas ārstu un Kurzemes Literatūras un mākslas biedrības godabiedra K.Blūma ziņojums par H.Rērseida albumu uzskatāms par vienu no rūpīgāk sagatavotajiem pētījumiem, autors secina: "Tā kā Baltijas senāko laiku tēru zīmējumi pieskaitāmi vislielākajiem retumiem, tad divi albuma attēli pelnījuši īpašu ievēribu" (S. 11)

¹³ Ieraksti izdarīti laikā no 1606. līdz 1624.gadam (tagad glabājas Stokholmas Karaliskajā bibliotēkā, šifra: la 21a¹⁹).

¹⁴ sk. Heraldische Ausstellung 1903, S. 14, Nr. 79; Kurländische Kulturhistorische Ausstellung 1886, S. 40, Nr. 412.

¹⁵ sk. Heraldische Ausstellung 1903, S. 13, Nr. 68/1 (Stmb. des Ernst Johann v. Fircks (1737 — 1782) aus den Jh. 1756 — 1764); arī: turpat, S. 9, Nr. 43.

¹⁶ Kurländische Kulturhistorische Ausstellung 1886, S. 40 — 41, Nr. 410 (Stmb. des Christophs von Sacken aus den Jh. 1577 — 1610), 411 (Stmb. des Hieronymus Röhrscheidt aus den Jh. 1595 — 1605), 412 (Stmb. des Caspar von Pöckel aus den Jh. 1613).

¹⁷ sk. Heraldische Ausstellung 1903, S. 12 — 16, Nr. 66 (Stmb. des Luther Dörper (1654 — 1710), Nr. 68/2 (Stmb. des Ernst Johann v. Fircks aus den Jh. 1762 — 1778, ar Firksu ģerboni fantastiskās krāsās titullapā); Nr. 74 (Stmb. des Karl Levin v. Keyserlingk aus den Jh. 1764 — 1765; arī 2 uz pergamenta zīmētas studentu dzīves ainas); Nr. 82 (Stmb. eines von Rulandt); Nr. 83 (Stmb. des Christophs von Sacken aus den Jh. 1577 — 1610);

¹⁸ Lančmanis I. Kurzemes hercogs Vilhlems, viņa ģerbonis un Kurzemes lauva mums blakus: izstāde "Heraldika Latvijā no 13. līdz 21. gadsimtam" [arī par Johana Hieronima Rērseita (Rörscheidt, LVVA) un Kristofera fon Zakena (v. Sacken, 1577 - 1610, tagad glabājas Mārburgā) piemiņas albumiem. — Māksla plus. — Nr. 4 (2003).

¹⁹ No seno grieķu dzejnieka Anakreonta vārda (ap. 500.g. p.Kr.dz.) — tāds, kas apdzied jautru, bezrūpīgu dzīvi, mīlestību, vīnu, dzīres (red. piez.).

²⁰ [Körber C.] r— r—, Ueber Stammbücher (Eingesandt) : [Stmb. über v. L. B. [Liberius Bergmann] aus den Jh. 1774 — 1795] // Das Inland. — Nr. 16 (1860, 18/30 April), Sp. 307 — 315. Kāds Liberijam Bergmanim piederējis albums kopš 1914.g. atrodas privātkolekcijā Vācijā, sk. RAA.

²¹ "ein braun in Leder gebundenes Stammbuch, auf dessen vergilbten Blättern die schwarz ausgeschnittenen Silhouetten der

alten Amcistenbrüder sammt darunter geschriebenen (gewöhnlich Schillerschen) Versen und krausverschlungenen Namenszuegen prangten. Unter meisten dieser Namen standen bereits vor 35 Jahren Kreuze mit den Angabe des Todesjahres der Betreffenden", sk. Eckardt J. Erzählungen meines Großvaters. — Leipzig, 1883. — S. 42. Citāts paskaidro pie daudziem ierakstiem redzamo krustu nozīmi — albuma īpašnieks atzīmējis savu draugu miršanas aktu, tāpat pie jaunības piemiņas albuma tā īpašnieks atgriezās visa mūža garumā kā hronists.

²² Seraphim A. Handschriften — Katalog der Stadtbibliothek Königsberg i. Pr.[ussen] / unter Mitwirkung v. Paul Rode; bearb. v. A. Seraphim. — Königsberg i. Preussen., 1909. — (Mittellungen aus der Stadtbibliothek zu Königsberg i. Pr., I.), par to sk.: Arbusow L. Ueber einige Stammbücher in der Stadtbibliothek zu Königsberg : [über Stmb. mit d. Einträgen v. Kurländer und Livländer : d. Isaaq v. Halbach, Daniel Halbach aus den Jh. 1602 — 1614; Peter Weger aus den Jh. 1620 — 1631; Andreas Mylius aus den Jh. 1627 — 1634; Erich Pelzhofer aus den Jh. 1629 — 1630; Hieronymus Schultz aus den Jh. 1631 — 1634; Rudolph Günther Kiesewetter aus den Jh. 1638 — 1646; Georgius Preussius aus den Jh. 1639 — 1651] // Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik [f. d. J. 1895]. — Mitau, 1896. — S. 155 — 162.

²³ Schiefner A. Ueber einige für die Ostseeprovinzen interessante Stammbücher [Stmb. in der Bibliothek der Kaiserl. Akademie der Wissenschaften in St. Petersburg v. kurl. Herzog Wilhelm aus den Jh. 1590 — 1592; Christian Tunder aus den Jh. 1616 — 1613; Johann Kniper aus den Jh. 1636 — 1641; Hinrich Hartmann aus den Jh. 1637 — 1645; Georg v. Renteln aus den Jh. 1656 — 1686; Markgraf zu Brandenburg Georg Albrecht aus den Jh. 1604 — 1607, mit d. Eintrag v. Herzog Wilhelm] // Das Inland. — Nr. 47 (1852, 24. November), Sp. 873 — 878; Nr. 49 (1852, 8. Dezember), Sp. 910 — 911.

²⁴ [Busch N. J.] Ein bisher ungedrucktes Gedicht von J. G. :Herder [in dem Stmb. v. Johann Gotthard Gericke aus den Jh. 1781 — 1783] // Rigasche Rundschau : Illustrierte Beilage. — Nr. 6 (1901, Juni), S. 58. Plaša atmiņu albumu kolekcija kādreiz piederējusi arī pedagogam A.V. Holanderam (1796 — 1868).

²⁵ Falck P. Georg Grindels Stammbaum : [auch über Stmb. d. Michael Grindell] // Rigasche Stadtblätter. — Nr. 19 (1892, 13. Mai). — S. 150 -153.

²⁶ Winkelmann E. Bibliotheca Livoniae historica : systematisches Verzeichniss der Quellen und Hilfsmittel zur Geschichte Estlands, Livlands und Kurlands / hrsg. v. Eduard Winkelmann. — 2. verbess. und sehr verm. Ausg. — Berlin, 1878. Par piemiņas albumiem sk. aprakstus Nr. 9950, 9956, 10008, 10085, 10104, 10190, 10684, 10951, 11166, 11208, 11424, 11425.

²⁷ Helk V. Einige Stammbucheintragungen aus dem 17. und 18. Jahrhundert in lettischer Sprache : [über d. lettische Einträge in Stmb. d. Johann Ströck aus d. J. 1617; Nicolaus v. Vick aus d. J. 1622; Samuel Enander aus den J. 1637; Sigismund Hosmann aus den J. 1682 mit d. Eintrag v.Georg Krüger aus den J. 1682; Samuel Glück aus den J. 1693; B. P. Pilgram aus den J. 1737; Gottfried Georg Stöver aus den J. 1765; Carl Ludwig v. Grootte aus den J. 1776 — 1778; Leopold v. Schreeb aus den J. 1785, Jacob Heinrich Martin Lieferer aus den J. 1782; Georg Holyk aus den J. 1684; Friedrich Gustav Maczewski aus den J. 1781; Jacob Georg Christian Adler aus den J. 1782] // Celj : rakstu krājums. — Lunda, 1972. — Nr. 15, 16 — 24. lpp.; Draviņš K. Dažās piezīmēs par Vello Helka uzietiem 17. un 18. gs. latviešu tekstiem [ierakstiem piemiņas albumos] // Celj : rakstu krājums. — Lunda, 1972. — Nr. 15, 25. — 30. lpp.

²⁸ Draviņš K., turpat, 25.lpp.

²⁹ Apinis A. Dzejojītis caurī gadsimtiem // Apinis A. Soļi senākās latviešu grāmatniecības un kultūras takās: Atcerējumi.— Rīga, Preses nams, 2000. — 62. — 63. lpp; Helk V. Lettische Eintargungen im Stammbuch des Johann Conrad Arnold [Album in der Sächsischen Landesbibliothek zu Dresden mit d. Einträgen aus den J. 1777 - 1780] // Celj : rakstu krājums. — Lunda, 1979. — Nr. 17, 90 — 96. lpp.; att.; Draviņš K. Par vēl diviem Vello Helka uzietiem 18. gs. latviskiem albuma ierakstiem [par J. K. Arnolda albumu] // Celj : rakstu krājums. — Lunda, 1979. — Nr. 17, 97. — 100.lpp.

³⁰ Vārbut vārētu pienemt, ka arī šis 1625. g. izdotais Rīgas prospekts sākotnēji atradies R. Hemsinga piemiņas albumā, bet vēlāk izplēsts un ierāmēts atsevišķi? Gravīras „Rīga in Lieflandt” lapa tagad atrodama LAB R fondos.

³¹ Visi šillera sacerējumi: Schiller Fr. Die Räuber (Drama, 1780); Fiesko (Drama, 1783); An die Freude (Hymn, 1785)

³² Eckardt, S. 70 - 71.

